

Autoreferat Jan Waszink

1. Imię i nazwisko: Jan Hendrik Waszink

ORCID: 0000-0002-2664-0941

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

Dyplom doktora nauk humanistycznych: Uniwersytet Amsterdamski, Wydział Historii Literatury Holenderskiej, nadanie stopnia 22-2-2002

Dysertacja doktorska: *The Politica of Justus Lipsius. Introduction, Edition, Translation*; opieka naukowa i promotor pracy: prof. C.L. Heesakkers

Dyplom magistra literatury europejskiej, Faculty of Modern and Medieval Languages, Uniwersytet w Cambridge, nadanie stopnia 9-12-1995.

Dyplom magistra studiów klasycznych, Uniwersytet w Lejdzie, nadanie stopnia 23-9-1994; główny przedmiot: łacina, specjalizacja neolacińska;

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

Od 2020 – **adiunkt** w Instytucie Historii im. T. Manteuffla (PAN)

2020 – **wykładowca** w Instytucie Historii (Wolny Uniwersytet w Amsterdamie)

2016-2018 – **wykładowca** na Wydziale Prawa i na Wydziale Nauk Społecznych (Uniwersytet w Lejdzie)

2014-2016 – **badacz** na Wydziale Filozofii (Uniwersytet Erazma w Rotterdamie)

2009-2012 – **adiunkt** na Wydziale Historii (Erasmus School of History, Culture and Communication, Uniwersytet Erazma w Rotterdamie)

2009 – **badacz** w projekcie *Mapping the Latin Enlightenment*, kierownik projektu prof. Y.A. Haskell (University of Western Australia at Perth), z siedzibą na Uniwersytecie w Utrechcie, Wydział Języków Nowożytnych.

2008-2009 – **badacz i wykładowca**, Wydział Języków Nowożytnych (Uniwersytet w Utrechcie)

2004-2008 – **post-doc** w ramach NWO-*VENI* grant (Uniwersytet im. Radbouda w Nijmegen)

2003-2006 – **badacz** na Wydziale Prawa (Uniwersytet w Utrechcie); współautor, tłumacz i redaktor w projekcie *Corpus Iuris Civilis* prof. J.E. Spruita, zwłaszcza t. 2 *Novellae* Justinianusa (w niepełnym wymiarze czasu)

2003 – **wykładowca** na Wydziale Studiów Klasycznych, Uniwersytet im. Radbouda w Nijmegen

1996-2001 – **doktorant** na Wydziale Historii Literatury Holenderskiej (Uniwersytet Amsterdamski)

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.

Jestem autorem skutecznej interdyscyplinarnej metody badania treści tekstu, formy literackiej i kontekstu historycznego jako powiązań, która zapewnia nowy dostęp do oryginalnych celów autora w ich historycznym kontekście. Zasadnicza idea polega na tym, że autor wybierając formę retoryczną lub literacką kieruje się również oczekiwanym odbiorem swoich poglądów przez określonych odbiorców. I to właśnie wybór formy może pomóc w odnalezieniu istotnych informacji o relacji między poglądami autora a kontekstem intelektualno-historycznym, a w konsekwencji również o intencjach autora w pisaniu i przedstawianiu świata swoich idei. Na przykład, wielokrotnie zwracano uwagę w pracach naukowych na to, że *Politica* Lipsiusa ma bardzo skomplikowany format łączący rozprawę, tzw. „książkę miejsc wspólnych” (*commonplace book*) i cento. Swoje poglądy Lipsjusz przedstawia w cytowanych linijkach i słowach autorów starożytnych, przeplatanych linijkami własnego tekstu, które łączą cytaty w nową (lipsjańską) linię argumentacji. Nie zadawano sobie pytania, dlaczego Lipsjusz wybrał właśnie taką a nie inną formę. Dzieje się tak, ponieważ historycy myśli politycznej na ogół zaniedbują literackie i formalne aspekty dzieł, które badają. Mój wniosek w przypadku Lipsjusza jest taki, że skomplikowana forma była środkiem do ukierunkowania jego przekazu do podobnie myślących czytelników, posiadających umiejętność odczytywania kontrowersyjnego sposobu myślenia Lipsjusza we właściwej perspektywie, a także sposobem do sterowania percepcją czytelnika w odniesieniu do tego, co mówił, poprzez powoływanie się na jego własną wiedzę o literaturze klasycznej i jej instrumentalizację.

W czasach kiedy tworzył Lipsjusz, tacytowska (i częściowo makiaweliczna) racja stanu, która definiowała podstawowe pojęcia jego myśli, była postrzegana jako wysoce kontrowersyjna. Osobliwy format był pomysłem Lipsjusza na rozwiązanie trudności i zastrzeżeń, które przewidywał ze strony opinii publicznej. Moja interpretacja zatem nie tylko wyjaśniła format *Politica*, ale także uwypukliła kontrowersyjność i ryzykowność projektu Lipsjusza. Pokazała również, że główna myśl dzieła nie jest neostoicka, jak przyjmowano w ówczesnej nauce, ale związana z pojęciem racji stanu.

Moja dyskusja zatem ukształtowała na nowo rozumienie tego kluczowego dla historii myśli politycznej tekstu, tj. jako tekstu raczej na temat racji stanu niż jako neostoickiego traktatu politycznego. Moja interpretacja służy jako przykład przyszłych badań nad historią intelektualną w Wiley Blackwell Companion to Intellectual History autorstwa R. Whatmore'a i B. Younga (eds.), 2016, s. 77-8.

(zob. fragment na stronie

https://www.academia.edu/37105349/Jacob_Soll_discusses_a.o._Lipsius_Politica_ed._Jan_Waszink).

Moja edycja i interpretacja Lipsjusza dostarczyła nowych punktów wyjścia dla badaczy na całym świecie. Dzięki nim powstała (m.in.) nowa świadomość siły napięć między literaturą na temat racji stanu a przyjętymi ideami epoki. Wpływ ten wyłania się (m.in.) z następujących przesłanek:

- moja interpretacja dzieła Lipsjusza sprowokowała nową dyskusję na temat miejsca stoicyzmu w zachodniej myśli społecznej i politycznej: zob. np. C. Brooke, *Philosophic Pride* (Princeton, 2012), której rozdział 1 jest w zasadzie napisany jako odpowiedź na moje wprowadzenie do *Politica*.

- stała się ona również punktem wyjścia dla dwóch kolejnych projektów badawczych:

- * w Leuven: *Power and Passion, Prince and People* (E. de Bom i M. Janssens, 2006-2011)

- * w Amsterdamie: *The Power of Necessity. Reason of state in the Spanish Monarchy, ca. 1590-1650* (L. Kattenberg, 2013-2018)

- otworzyła ona *Politykę* Lipsjusza na nowe kręgi czytelnicze w dziedzinie teorii stosunków

międzynarodowych¹ i Leadership Studies².

Zaproponowałem również nowe odczytanie szeroko badanego wydania Tacyty (1590) autorstwa Henry'ego Savile'a, które obaliło dominujące poglądy na jego temat i skierowało dyskusję na źródła dzieła w nauce kontynentalnej³.

Moja interpretacja dramatu Pietera Corneliszona Hoofta *Baeto* (1617), opublikowana w 2002 roku, została powszechnie przyjęta jako nowa standardowa lektura sztuki w jej historycznym kontekście⁴.

Ta sama metoda badawcza leży u podstaw książki przedłożonej tutaj do oceny przez komisję habilitacyjną. Książka reprezentuje prace prowadzone przeze mnie nad *Annales et Historiae* Grocjusza od 2004 roku: wydanie krytyczne z nowym angielskim tłumaczeniem łacińskiego tekstu *Annales* oraz obszerny wstęp, który obejmuje całą historię tekstu od jego powstania aż do czasów współczesnych. Moje omówienie jest pierwszym, które zajmuje się imitacją Tacyty przez Grocjusza, a także prezentuje obraz politycznych celów dzieła i strategicznych zastosowań narzędzi literackich przez Grocjusza w danym kontekście politycznym. Dzięki temu udało mi się również wyjaśnić, dlaczego dzieło nie zostało opublikowane zaraz po jego ukończeniu, pomimo znacznych nakładów czasowych ze strony Grocjusza i finansowych ze strony jego zleceniodawców. Po raz pierwszy zidentyfikowałem jawnie stronnicy ("Staatsgezinde") wydźwięk *Annales et Historiae* w kontekście holenderskiego Okresu Rozejmu (1609-1621), podczas gdy wcześniejsza krytyka, począwszy od XVIII wieku, podkreślała bezstronność Grocjusza wobec Hiszpanów w czasie niderlandzkiej wojny o niepodległość. Być może nawet ważniejsze jest to, że moja interpretacja pokazuje niedostatecznie doceniane znaczenie Racji Stanu dla myśli Grocjusza jako takiej. Moje poglądy zostały zaakceptowane w nauce⁵. Jako jeden z głównych specjalistów od myśli historycznej Hugona Grocjusza napisałem rozdział poświęcony jego dziełom historycznym w wydanym niedawno *Cambridge Companion to Hugo Grotius* (2022)⁶.

Podsumowanie moich wyników badań nad *Annales* Grocjusza:

Annales et Historiae (AH), pisane w latach 1604-1608, stanowią punkt odniesienia dla wszystkich działań Grotiusa w latach jego służby dla rządu Holandii: jego roli jako rzecznika i doradcy w rządzie Oldenbarnevelta podczas negocjacji pokojowych w latach 1607-1609 i późniejszych napięć okresu rozejmu; jego myślenia o racji stanu i polityce religijnej, a także stopniowej redefinicji etyki politycznej, widocznej w jego późniejszych rozważaniach o prawie naturalnym; jego ambicji w literaturze i historiografii późnohumanistycznych kręgów skupionych na uniwersytecie w Lejdzie; oraz jego zakulisowej roli we wspieraniu Holenderskiej Kompanii Wschodnioindyjskiej (VOC). Praca ta powinna przypomnieć obecnym badaczom o centralnym znaczeniu idei racji stanu dla myśli Grocjusza. Jego korespondencja wokół AH sugeruje, że widział on siebie jako człowieka łączącego role historyka i męża stanu: jak bowiem pogłębiony wgląd (tacytowski) historyka dostarczała mu, jako mężowi stanu, informacji o decyzjach w teraźniejszości, tak wewnętrzna znajomość spraw przez męża stanu pozwalała mu napisać prawdziwą

- 1 Zob. np. H. Leira, "Justus Lipsius, political humanism and the disciplining of 17th century statecraft" w: Review of International Studies, 34-4, (2008), s. 669-692, czy D. Jones & M. Smith, 'Return to Reason: Reviving political realism in Western foreign policy' w: International Affairs 91-5 (2015), s. 933-952.
- 2 Zob. np. S. Wilson, Thinking differently about leadership: a critical history of the form and formation of leadership studies (Wellington, 2013); oraz S. Cummings a.o. (eds), Revitalising Leadership: Putting Theory and Practice into Context, Routledge Studies in Leadership Research, 2017
- 3 Zob. M. Feingold, "Scholarship and Politics: Henry Savile's Tacitus and the Essex Connection" w: Review of English Studies (2016), 855-74 oraz J.M. Philo, 'Henry Savile's Tacitus in Italy' w Renaissance Studies, 2017
- 4 Zob. E. Grootes in: De Nijs & Beukers (eds.), Geschiedenis van Holland vol. II (Hilversum 2002; p. 376 & 512); and H. Duits in: De Bataven. Verhalen van een verdwenen volk (Nijmegen 2004; p. 202 & 327 n. 56-59).
- 5 Zob. np. H. Nellen, Hugo de Groot. Een leven in strijd om de vrede, Amsterdam, 2007, s. 101, 155-6, 637, 646; D. Sutton w Bryn Mawr Classical Review 2007.09.16; W. Decock, "Hugo Grotius's Views on Consent, Contract and the Christian Commonwealth - Introductory Remarks", w Grotiana 41 (2020) s. 2.
- 6 Hugo Grotius: Historical Writings', in: R. Lesaffer and J. Nijman (eds.), *The Cambridge Companion to Hugo Grotius*, Cambridge UP 2021, p. 315-338

Autoreferat Jan Waszink

historię jego własnych czasów. Praca została ukończona (w pierwszej wersji) w 1612 roku, ale nie została wówczas opublikowana przez zleceniodawców, czyli Stany Holandii. Grocjusz poprawiał je do publikacji w latach dwudziestych i trzydziestych, ale ostatecznie zostało wydane dopiero pośmiertnie przez jego synów w 1657 roku. Kiedy Grocjusz pracował nad AH, dzieło stało się znane w kręgu jego znajomych i było oczekiwane z niecierpliwością. Wydaje się, że te wielkie oczekiwania stały się ostatecznie przyczyną przetrwania dzieła, po tym jak sam autor dwukrotnie, z bardzo różnych powodów, nie doczekał się za życia jego druku.

Zarówno idiosynkratyczny styl literacki utworu, jak i jego sceptyczna, sekularyzująca treść, wpisują go mocno w tętniący wówczas życiem gatunek tacytyzmu.. Rzymski historyk Korneliusz Tacyt był postrzegany, zwłaszcza od czasów Justusa Lipsjusza, jako "magister in politicis", czyli główny autorytet wśród klasyków w zakresie prawdziwych zasad i mechanizmów polityki pozbawionej warstwy moralizmu, religii i przykładów. Co więcej, i co atrakcyjne dla humanistów, u Tacyta takie myślenie było częściowo wyrażone w poręcznych przykładach i *sententiae* gotowych do ponownego zastosowania we współczesnej debacie. Tacytowy sposób uprawiania literatury politycznej zawiera zatem upodobanie do realizmu; do chłodnej, ściśle rzeczowej analizy procesów politycznych i ludzkich zachowań, która obejmuje zarówno domenę literatury, jak i wskazówek w rzeczywistej, praktycznej polityce. Taka postawa charakteryzuje również wyobrażenie Grocjusza o zadaniach historii jako dyscypliny.

Annales Grocjusza przedstawiają więc obraz pierwszych dziesięcioleci Rewolty, w którym rola religii sprowadzona jest do minimum lub - w odniesieniu do religii zorganizowanej - wręcz do negatywnej, tj. jako źródło chaosu, podziałów i sporów w społeczeństwie; przedstawiają pesymistyczną wizję solidarności wewnątrz Niderlandów, politycznej naiwności Holendrów oraz dyscypliny i ducha publicznego holenderskiej szlachty; nie zawierają też żadnej z gloryfikacji walki holenderskich miast i szlachty z hiszpańskim uciskiem, którą można znaleźć w wielu innych pismach dotyczących powstania. Nawet w przypadku godnego uwagi wyjątku, jakim jest pełen podziwu portret Wilhelma Orańskiego autorstwa Grocjusza, nie brakuje podstępów, wyrachowania i *Realpolitik*.

Grotius używa Tacytowskiego rejestru językowego, sceptycznego i "odczarowanego", jako narzędzia do przedstawienia niektórych działań kluczowych postaci po obu stronach (nie tylko Wilhelma Orańskiego, ale także Elżbiety I i Filipa II) jako przykładów *Realpolitik*, bez uwzględnienia negatywnych implikacji etycznych, jakie taki obraz mógłby nieść ze sobą w innych rejestrach. Jeśli chodzi o to, czy była to walka polityczna czy religijna, to pamięć o rewolcie była mocno kwestionowana. Moje badania po raz pierwszy poruszają kwestię pozycji AH w tej kontrowersji. Mój wniosek jest taki, że Grotius implicite uzbraja wykładnię *Staatsgezinde*. Twierdzę, że obraz Rewolty przedstawiony przez Grocjusza powinien być rozumiany w kontekście sporów o stosunki państwo-kościół w Republice w pierwszych dekadach XVII wieku, tj. że są one przedstawione w celu potwierdzenia poglądu *Staatsgezinde*, że religia odgrywała co najwyżej drugorzędną rolę w genezie Republiki Holenderskiej, że w konsekwencji kościoły powinny podporządkować się rządowi świeckim, a obywatele powinni być posłuszni rządowi państwowemu i jego polityce.

Jednak przedstawiając taki obraz wczesnej Rewolty, Grocjusz prawdopodobnie nadużył swojego Tacytowskiego narzędzia i źle oszacował potencjalny sprzeciw, jaki jego relacja mogłaby wywołać u czytelników, którzy nie znali lub nie podzielali gustu związanego z Tacytyzmem i jego założeniami dotyczącymi człowieka i religii, polityki i historii. Losy publikacji kilku innych dzieł historycznych w tym samym okresie pokazują, że zarówno Stany Holandii, jak i Stany Generalne odgrywały bardzo aktywną i kierunkową rolę w publikowaniu narracji o Holandii i Republice. AH nie były wyjątkiem, a po tym, jak praca została (przypuszczalnie) przejrzana przez powołany w tym celu dwuosobowy komitet, jej plany wydawnicze zostały najwyraźniej odłożone na półkę, choć nie zachowały się dokładne informacje, co się stało. Trudna pozycja racji stanu i polityki religijnej w oczach opinii publicznej (zwłaszcza ortodoksyjnej większości kalwińskiej), wraz z ich rodzącym się postrzeganiem rządu Oldenbarnevelta właśnie jako

Autoreferat Jan Waszink

"makiawelicznego", może pomóc w wyjaśnieniu zaniechania wydania dzieła przez Stany w i tak już napiętej atmosferze 1613 r.

Po tym, jak rękopis nie został opublikowany, Grotius zachował go przy sobie i pracował nad nim ponownie podczas kolejnych etapów swojej kariery po ucieczce z więzienia, zwłaszcza około roku 1622 i w latach 1635-1637. Negocjacje z Blaeu dotyczące jego publikacji, jako części szerszej próby wydania "głównych dzieł zebranych" przez tego wydawcę, nie doprowadziły do drukowanego wydania dzieła za życia Grocjusza; jednak jego synowie, Pieter i Cornelis, doprowadzili w końcu do tego, że dzieło zostało wydrukowane przez prasę Blaeu w latach 1657-1658 (w wydaniach folio, octavo i duodecimo).

Tłumaczenie ukazało się w języku francuskim (1662), angielskim (1665) i holenderskim (1681).

Po opublikowaniu dzieło szybko zyskało sobie sławę wiarygodnej historii o Rewolcie Niderlandów. Wydaje się, że zawdzięcza to zarówno względnej neutralności Grocjusza, jak i udanemu naśladowaniu modelu analizy historycznej Tacyta. Tacytowy styl dzieła spotkał się z mieszanym przyjęciem; z jednej strony wszyscy krytycy zgadzają się, że Grocjusz przedstawił bliską imitację oryginalnego stylu Tacyta, co przez jednych było podziwiane, ale przez innych odrzucane wraz ze stylem tacytystycznym jako takim, jako zbyt surowym i podatnym na zaciemnienie. Dzieło było dwukrotnie badane przez watykańską Kongregację Indeksu w latach 1658-1659 i umieszczone na *Indeksie Ksiąg Zakazanych* ze względu na pewne dyskredytujące uwagi na temat katolicyzmu, które wzbudziły sprzeciw drugiego śledczego. Wzmianki w innej literaturze historycznej świadczą o tym, że w XVIII w. nadal cieszyła się ona uznaniem. Powstanie pozytywistycznej historiografii w XIX wieku oznaczało koniec podziwu dla AH jako dzieła historycznego i sprowadziło ją do modelu łacińskiego stylu literackiego interesującego dla wyspecjalizowanego i ograniczonego liczbowo odbiorcy.

W odniesieniu do tego stylu rozważaliśmy, co obejmowało i do czego nawiązywało pojęcie tacytyzmu (i 'tacytystyczny', 'tacytowy') w czasach Grocjusza oraz jak Grocjusz realizował te cechy w swoim naśladowaniu historiografii politycznej Tacyta. Krytyka literacka współczesna Grocjuszowi wyodrębniła zespół cech charakterystycznych dla historiografii i stylu prozatorskiego Tacyta: zwięzłość, trudność, szorstkość, *sententiae*, realność, *iudicium*, praktyczna wartość dla współczesnych aktorów politycznych. Wszystkie te cechy są łatwe do rozpoznania w *Annales* Grocjusza, z czego wynika, że styl dzieła jest pod każdym względem Tacytowy według XVI- i XVII-wiecznych standardów. Ten obraz stylu literackiego Tacyta różni się jednak wyraźnie od nowoczesnych odczytań, które podkreślają właśnie większe struktury kompozycyjne i "dramatyczne" oraz dłuższe linie narracji Tacyta, w sposób porównywalny do funkcjonowania nowoczesnej fikcji prozatorskiej, takiej jak powieść (gatunek, który zaczął się rozwijać dopiero w czasach Grocjusza). W nowszej krytyce Tacyta elementy racji stanu, politycznego obycia i prawdy historycznej zeszły na dalszy plan. Pod tym względem *Annales* Grocjusza stanowią fascynującą demonstrację szerokiej przepaści między nowoczesnymi i wczesnonowożytnymi odczytami klasycznego autora.

W odniesieniu do materiału historycznego AH opiera się na różnych źródłach. Grotius wykorzystał (w większości) możliwy do zidentyfikowania zakres drukowanych historii Rewolty zarówno ze strony protestanckiej, jak i katolickiej; różnorodne źródła dokumentalne, do których miał dostęp bezpośrednio w ramach swojej roli (ról) bliskiej rządowi Oldenbarnevelta lub pośrednio poprzez kontakty w swojej rozwijającej się sieci kontaktów; jak również informacje ustne, które krążyły w jego rodzinie lub ogólnie. Jednak, a może nawet przede wszystkim, jego własny osąd i analiza motywacji głównych agentów wydaje się główną siłą w kształtowaniu jego narracji. Jego głównym celem była analiza i interpretacja, a nie dokumentacja, co wynika również z braku odniesień źródłowych do tekstu, które Grocjusz zamieszcza w wielu innych pracach.

Analiza obrazu Grocjusza niektórych głównych bohaterów narracji o Rewolcie pokazuje nie tylko jego głębokie zanurzenie w myśleniu o racji stanu (stosowanym wobec obu stron wojny) i względną bezstronność (o czym świadczą chłodne, a nawet pełne podziwu wizerunki Filipa II i Aleksandra Farnese, księcia Parmy), ale także cześć dla Wilhelma Orańskiego i wstręt do wojującego protestantyzmu

(uosabianego przez hrabiego Leicester i jego holenderską świtę).

Jeśli chodzi o miejsce AH w szerszym nurcie twórczości Grotiusa, wyłania się z niego skomplikowany i intrygujący obraz. Z jednej strony oczywiste jest, że w swoim sceptycyzmie i skupieniu na racji stanu *Annales* wyraźnie odstają od normatywności i prawniczego optymizmu zawartego we współczesnych mu *De Iure Praedae Commentarius* (IPC) i *De Antiquitate Reipublicae Batavae* oraz późniejszym *De Iure Belli ac Pacis* (DIB). Równocześnie jednak można dostrzec istotne podobieństwa i związki z tymi dziełami. Sceptyczna postawa w *Annales*, z jej niechwalebnym ujęciem Rewolty, nigdy nie jest wyraźnie rozbudowana, aby wpłynąć na wywód natury ustrojowej na rzecz Rewolty, unikając tym samym bezpośredniego zderzenia z wymową *De Antiquitate*.

Realizm oparty na racji stanu w AH wydaje się wywodzić z tego samego (późnohumanistycznego) naturalizmu, na którym opiera się argumentacja dotycząca praw naturalnych, na której bazują IPC i DIB, a pewne elementy myślenia o racji stanu można faktycznie wskazać w DIB. W tym sensie AH przypominają o znaczeniu racji stanu dla myśli Grocjusza jako takiej, w tym dla DIB, a także o względnym zaniedbaniu tego tematu w badaniach nad Grocjuszem. Jakkolwiek by jednak nie było, zakres różnorodnych argumentów na te same lub bardzo podobne tematy, jaki zawierają dzieła Grocjusza, oznacza, że każde z nich powinno być interpretowane w swoim własnym kontekście historycznym lub dyskursywnym, i że powinniśmy być ostrożni w dokonywaniu ogólnikowych charakterystyk, które miałyby opisywać dorobek Grocjusza jako całość.

Warto zauważyć, że Grocjusz, jako uczony i humanista (lub jak kto woli: retor), stosując swoje naukowe narzędzia do problemów rządzenia i stanowienia prawa, wielokrotnie przedkładał nowe i niekonwencjonalne argumenty i środki perswazji nad te sprawdzone i znane. Pod tym względem odbiegał od utartego schematu retoryki klasycznej i humanistycznej, w której z pewnością można wyróżnić preferencję dla ugruntowanych form argumentacji i prezentacji. W rzeczywistości zmniejszyło to szanse Grocjusza na realizację jego celów i bez wątpienia przyczyniło się do tego, że AH nie została opublikowana w swoim czasie⁷.

AH odzwierciedla również różne sposoby zaangażowania Grocjusza w genezę 12-letniego rozejmu między Republiką a domem Habsburgów. Jego rola jako rzecznika w tle potencjalnych oświadczeń rządu wobec świata zewnętrznego pozwoliła mu na uzyskanie świadomego osądu procesu negocjacyjnego. Był bezpośrednim świadkiem postępu negocjacji i jest świadomy różnych interesów (holenderskich, hiszpańskich, francuskich, angielskich, niemieckich) konkurujących wokół tego procesu; ma szczegółowy pogląd na miejsce wojny w Niderlandach zarówno w perspektywie europejskiej, jak i globalnej, oraz na konkurujące interesy w odniesieniu do hiszpańskiego, portugalskiego i (rodzącego się) holenderskiego imperium handlowego. W odniesieniu do debaty "wojna czy pokój" w ramach Republiki można widzieć Grotiusa zarówno jako umiarkowanego zwolennika polityki pokojowej Oldenbarnevelta, jak i umiarkowanego zwolennika partii wojennej.

W tekście można dostrzec obraz holenderskiej "narodowości", aczkolwiek o zupełnie innym charakterze niż dzisiejsza holenderska tożsamość narodowa. *Natio* dla Grotiusa jest tym, co nazywamy prowincją (tj. Holandią, Brabancją itd.), która jest również nosicielem suwerenności, ale nie właścicielem swojej tożsamości kulturowej, gdyż ta wydaje się być umieszczona na poziomie *gens Belgica*, tj. wszystkich Niderlandów razem. Jedynie Walonowie wydają się być odseparowani od tej grupy ze względu na swój odmienny język, podobnie jak Luksemburg. Jeśli chodzi o terytorium tego *gens*, można zauważyć, że tekst Grotiusa koncentruje się raczej na zachodzie i południu (Holandia, Zelandia, Brabancja, Flandria) niż na wschodzie i północy, co może sugerować podział Niderlandów na trzy części: zachodnią i południową, północną i wschodnią oraz obszar waloński.

W ramach tego projektu odkryłem również w *Archivio della Congregazione della Fede*, Sant' Uffizio,

⁷ Podobne spostrzeżenie poczyniono na temat argumentacji w *De Iure praedae*; zob. M. Somos, "Secularization in *De iure praedae*: from Bible Criticism to International Law", w: *Grotiana* 26-28 (2005-2007), s. 147-191.

Rzym, cztery nieznane dotąd raporty cenzorskie dotyczące odpowiednio *Politica* Lipsjusza i *Annales et Historiae* Grocjusza.) Raporty te zostały opublikowane w moim wydaniu Lipsius' *Politica* (Assen, 2004) oraz w Grotiana (N.S. vol. 24-25).

Aktualnie realizowany projekt: Tacytyzm XVI-XVIII w.

Opisana powyżej metoda badawcza jest również głównym elementem mojego aktualnego projektu badawczego zatytułowanego *Sekularyzacja Zachodu: Tacytyzm od XVI do XVIII wieku*. Środki na realizację tego projektu zostały przyznane przez NCN w 2020 roku w ramach programu Opus. Realizowany jest on w Instytucie Historycznym PAN i składa się z 4 badaczy. Celem jest napisanie ogólnej historii Tacytyzmu od ostatnich dekad XVI wieku.

Za podstawową perspektywę patrzenia na relacje między tacytystami a ich współczesnym kontekstem przyjmujemy kontrowersyjność Tacyta i myślenia o racji stanu. Mówiąc konkretnie, analizujemy często skomplikowane formy literackie i retoryczne wybranych tekstów inspirowanych Tacytem jako instrumenty wykorzystywane przez ich autorów do uprzedzenia trudnej recepcji ich kontrowersyjnych idei. Na podstawie badania serii konkretnych przypadków tacytystycznych autorów i kontekstów w całej Europie w okresie 1572–ok. 1700 budujemy następnie ogólną historię tacytyzmu w tym okresie.

Członkami grupy są Anna Laskowska, Zofia Żółtek, Carolina Ferraro i ja. Grupa badawcza powiększyła się ponadto o 5 nieformalnych członków; dwa kolejne indywidualne projekty post-doc zostały oparte na moim projekcie i zgłoszone do finansowania (przez Andreę di Carlo i Berta Drejera), przy moim wsparciu i z zamiarem ostatecznego wniesienia do niego wkładu. Dwóch doktorantów z Hiszpanii i Włoch, pracujących nad pokrewnymi tematami, regularnie uczestniczy w spotkaniach, podobnie jak Alberto Clerici (Rzym), który jest również współopiekunem doktorantki Caroliny Ferraro.

Cel badań

Celem projektu na temat Tacytyzmu jest korekta naszego rozumienia jednej z wielkich intelektualnych modernizacji wczesnej nowoczesności tj. racjonalizacji myśli politycznej poprzez przyjrzenie się Tacytyzmowi, najwcześniejszemu "sekularyzującemu" ruchowi w myśli politycznej i historycznej. Celem projektu jest wyjaśnienie zmiennego losu Tacytyzmu poprzez skupienie się raczej na jego kontrowersyjności niż na sukcesie. Sześć zających się projektów będzie miało za swój przedmiot badań Tacytyzm w sześciu ważnych regionach Europy i umożliwi porównania między tymi regionami, co z kolei pozwoli na stworzenie ogólnej historii (pierwszej) Tacytyzmu od XVI do XVIII wieku.

Tacytyzm to szerokie określenie szeregu świeckich i sceptycznych dyskursów moralnych i politycznych w Europie od połowy XVI do XVIII wieku, inspirowanych dziełami rzymskiego historyka Korneliusza Tacyta (ok. 55- ok. 115 n.e.). Tacytyzm można odnaleźć w literaturze politycznej, moralnej i historycznej XVI-XVIII wieku. We współczesnej literaturze tacytyzm jest najczęściej przedstawiany jako potężny i skuteczny nurt, ponieważ retrospektywnie jego idee należą do "zwycięskich" idei historii. Tacytowski autorzy, tacy jak Justus Lipsjusz i Paolo Sarpi, utworzyli pierwszy nurt opowiadający się za świecką koncepcją polityki, w tym za ideą rozdzielenia religii i polityki.

Sekularyzacja jest tu rozumiana jako stopniowe zanikanie władzy ortodoksji i instytucji chrześcijańskich nad decyzjami politycznymi, opinią publiczną, debatą intelektualną i hierarchią społeczną. Pojęcie to pojawiło się ponownie w badaniach społeczno-historycznych i intelektualno-historycznych po kilku dekadach niepopularności, kiedy to wielu uważało, że idea ta jest m.in. z natury teleologiczna, a zatem wadliwa⁸. Biorąc jednak pod uwagę niewątpliwie słabnący wpływ religii na Zachodzie, dyskusja nad (meandrycznym, otwartym) przebiegiem tego procesu jest konieczna i możliwa bez przyjmowania założeń o jego stałym lub "optymalnym" wyniku. Nowsze badania koncentrują się głównie na XIX i XX wieku.

⁸ Dyskusję na ten temat zob. D. Erdozain, "Cause is not quite what it used to be", *English Historical Review* vol. 127, 525 (2012), s. 377-400, oraz Brown & Snape, "Introduction" w: *Secularisation in the Christian World* (Farnham 2010). Moje użycie terminu zasadniczo zgadza się z Somosem, *Secularisation and the Leiden Circle* (Leiden 2011), który jednak poświęca niewiele uwagi tacytyzmowi. Znam dr Somosa od kilku lat i wymieniliśmy wiele poglądów na ten temat.

Wiele pozostaje do zrobienia w kwestii okresu wczesnonowoczesnego, gdzie tendencje sekularyzacyjne muszą być definiowane inaczej i często są mniej lub bardziej ukryte. Doprowadziło to do zniekształcenia obrazu wczesnej historii sekularyzacji, utożsamiając na przykład "poważny" początek procesu z wczesnym oświeceniem ok. 1650 r.⁹. Historia Tacytyzmu stanowi idealne studium przypadku, aby zrewidować te poglądy. W ramach tego projektu zastosowana zostanie nowa metoda, która pozwoli odkryć kluczową, "podziemną" fazę sekularyzacji polityki, historii politycznej i opinii publicznej, poprzez przyjęcie za punkt wyjścia *kontrowersyjności* takich idei w danym czasie i skupienie się na procesie ich *akceptacji*.

Wczesna historia Tacytyzmu pokrywa się z wczesną historią nowoczesnych nauk przyrodniczych i społecznych w ich wspólnym docenieniu wartości obserwowalnych faktów. W odniesieniu do nauk przyrodniczych wczesnonowoczesne procesy sekularyzacyjne zostały już obszernie zbadane. To, że sekularyzacja ("sekularyzacje") w myśli historycznej i politycznej oraz w naukach przyrodniczych były zjawiskami równoległymi, widać na przykład w słynnym przypadku astronoma Galileusza, którego idee zostały potępione przez Kościół katolicki w 1616 roku. Galileusz poruszał się w kręgach intelektualnych, do których należeli również niepokorni Tacytyści jak Sarpi i Boccacini, w czasie, gdy ukazywały się ich najbardziej aktualne i kontrowersyjne dzieła. Wpływowy niemiecki tacytysta Mathias Bernegger był również wielbicielem i tłumaczem Galileusza; ze względu na jego pogląd, że matematyka jest niezbędna do zrozumienia polityki, "szkoła strasburska" Berneggera jest postrzegana jako jeden z punktów wyjścia nauk społecznych w ich nowoczesnej formie. Późniejsze pogłębianie się podziałów między dziedzinami wiedzy przesłoniło te wspólne etapy.

Bardzo pożyteczna, dwuczęściowa konferencja na temat tacytyzmu została zorganizowana przez Alexandrę Merle i Alicję Oiffer-Bomsel w 2014 roku¹⁰, mniej więcej niezależnie od moich badań, co pokazało, że znaczenie tego tematu stało się szerzej uznane. Jednak na konferencji okazało się, że jak dotąd mamy tylko pojedyncze opracowania tematów związanych z Tacytyzmem, ale nie mamy wspólnego, nadrzędnego spojrzenia na Tacytyzm, ani nawet początku spójnego programu badawczego. Projekt ten wypełnia tę lukę i stanowi logiczny kolejny krok dla tego znaczącego, ale zaniedbanego tematu.

Znaczenie projektu "Tacytyzm". Dwie hipotezy

1) Punkt wyjścia. Decydującym momentem, od którego Tacytyzm zaczął się rozwijać jako szerszy "ruch", była masakra Nocy św. Bartłomieja we Francji w 1572 roku. Kryzys ten wywołał poruszenie wśród niewielkiej, ale ogólnoeuropejskiej elity intelektualnej, której celem było ograniczenie wpływu wyznań i moralności religijnej na praktyczną politykę, a która zwróciła się do dzieł Tacyta jako głównego źródła inspiracji i potwierdzenia (częściowo podobnego do idei odnotowanych wcześniej w tym stuleciu przez Niccolò Machiavellego, ale bogatszego i łatwiejszego do zastosowania i cytowania). W związku z tym mój projekt stawia hipotezę, że pierwszym znaczącym krokiem w kierunku sekularyzacji europejskiej i zachodniej myśli i praktyki politycznej nie było wczesne Oświecenie ok. 1650 r., ale sceptyczny, taktyczny (i zasadniczo humanistyczny) zwrot realistyczny z końca XVI w., czyli ok. 75 lat wcześniej. Znaczenie Tacytyzmu dla tendencji sekularyzacyjnych na tym wczesnym etapie zostało w dotychczasowej literaturze mocno zaniedbane.

2) Marginalność. Paradoksalnie jednak, ten obraz sukcesu Tacytyzmu jest zasadniczo teleologiczny i wymaga rewizji. Kluczem do zrozumienia Tacytyzmu nie jest jego ostateczny sukces, ale jego początkowa marginalność - to jest druga hipoteza. W warunkach panujących w dekadzie około 1600 roku, Tacytowskie (sceptyczne, sekularyzujące) idee polityczne były wysoce kontrowersyjne i nie mogły być szczerze przedstawiane. Opinia większości jeszcze przez bardzo długi czas pozostawała wroga wobec niemoralistycznych i niereligijnych idei politycznych, co sprawiło, że sceptyczne, "Tacytowskie" i

⁹ Zob. np. wstęp do J. Israel, *Radical Enlightenment*: większość, jeśli nie wszystkie, kluczowe innowacje w myśli politycznej przypisywane tu okresowi około 1650 roku można wskazać w jakiejś formie w literaturze tacytowskiej sprzed i po 1600 roku. Widać to również w Brown & Snape, "Introduction" (zob. przyp. 1).

¹⁰ Reims, 20-21 marca 2014 r. i Caen, 2-3 października 2014 r.; organizatorzy powołują się na moją pracę na temat tacytyzmu. Materiały z obrad zostały opublikowane jako A. Merle & A. Oiffer-Bomsel (eds), *Tacite et le tacitisme en Europe à l'époque moderne*, Paris 2017.

Autoreferat Jan Waszink

pokrewne idee pozostawały na swoistym marginesie, z którego paradoksalnie wywierały ostatecznie decydujący wpływ na intelektualną myśl polityczną. Proces, w którym świecka koncepcja polityki osiągnęła dominację nad myślą polityczną, praktyką i mentalnością Zachodu, nie był jednak linearny, a sytuacja, z którą mamy do czynienia dzisiaj, nie była w żaden sposób nieunikniona czy nieodłączna. Można sobie wyobrazić wiele różnych wyników tego procesu, a nasze rozumienie go wymaga rewizji. (Ponowne) napisanie historii Tacytyzmu jest oczywistym sposobem na dokonanie tej rewizji.

Metoda

Właśnie ze względu na kontrowersyjny charakter tej myśli moralnej i politycznej (uważano, że Tacytowski światopogląd przypomina makiawelizm) idee Tacytowskie wyrażano w sposób skryty. Tacytyzm, choć funkcjonował w najwyższych kręgach intelektualnych i społecznych, był na tym etapie częściowo głosem "podziemnym". Dlatego też problemy z akceptacją, na jakie napotykał Tacytyzm, można rozpoznać po skomplikowanych formach literackich i strategiach retorycznych, jakie niemal niezmiennie posiadają teksty tacytyzmu, a także po osobistych trudnościach, jakich większość autorów tacytyzmu doświadczyła we własnym życiu lub przy publikacji swoich dzieł.

Przykładowo, humanista i filozof Justus Lipsius, jak wspomniano powyżej, opracował skomplikowany format literacki dla swojej *Politica* z 1589 roku jako „zasłone dymną” dla jej kontrowersyjnej zawartości. Jego poglądy na temat relacji między religią a polityką oraz między władzą a etyką były dla wielu w jego czasach "makiaweliczne" i Lipsius spodziewał się oporu wobec swoich poglądów, a nawet wobec swojej osoby. Swój traktat ujął więc całościowo w luźno połączone cytaty z autorów klasycznych, zwłaszcza z Tacyta, aby zachęcić czytelnika do zaangażowania się w jego wywód, nie tracąc jednocześnie kontroli nad jego konkluzjami. Niemniej jednak dzieło to było zarówno chwalone, jak i zaciekle atakowane z wielu stron, w momencie publikacji trafiło na watykański *Indeks Ksiąg Zakazanych*, dopóki Lipsjusz nie zaadaptował części tekstu. Wspólne rozważania nad treścią i formą w moim doktoracie zaowocowały nową interpretacją tego już mocno zbadanego dzieła, jego treści i relacji do bezpośredniego kontekstu historycznego, która stała się obecnym standardowym spojrzeniem na to dzieło.

W tym projekcie, te trudności oraz formy retoryczne i literackie są wykorzystywane do "mapowania" moralnych zastrzeżeń i problemów z odbiorem, z którymi zetknął się Tacyt (i które strategie literackie zostały zaprojektowane tak, aby je przewidzieć). Tworząc w ten sposób mapę problemów i zastrzeżeń, z jakimi zetknął się Tacyt, i traktując je jako "negatywny" obraz opinii większości w tamtym okresie, zrekonstruujemy moralny wszechświat, który otaczał tacytyzm, i odkryjemy kluczowy, ale zapomniany "podziemny" aspekt historii tacytyzmu. W ten sposób projekt zmieni nasze rozumienie procesów, dzięki którym idee i praktyki sprzeczne z moralnością chrześcijańską stały się częścią europejskiego arsenału polityczno-ideologicznego. Ponadto projekt skutecznie wykorzystuje nowe źródło informacji dla historii intelektualnej, tj. warstwę formy w traktatach moralnych i politycznych, historii itp. oraz opracowuje metodę ich wykorzystania w intelektualnych badaniach historycznych.

Zastosowanie tego nowego źródła i metody przyniesie dwie ważne korzyści: zasili kluczową, ale mniej widoczną "podziemną" część historii Tacytyzmu oraz opracuje w tym celu metodę badawczą, która wzbogaci i rozszerzy aparat badawczy całej dziedziny historii intelektualnej, w której obecnie rzadko (jeśli w ogóle) stosuje się metody i podejścia do oceny tekstu wypracowane przez historyków literatury.

Korzyści wynikające z niniejszego projektu:

- przekształcenie naszego rozumienia procesu akceptacji sceptycznych, świeckich, "Tacytowskich" idei (i ich religijnych, politycznych i społecznych implikacji) w XVI i XVII wieku: nie wczesnych etapów (przyszłego) sukcesu, ale kontrowersyjnej, uciskanej i kontestowanej linii myślowej;
- zrozumienie procesu (procesów) sekularyzacji w ogóle i oporu wobec nich;

Autoreferat Jan Waszink

- metoda badawcza dla całej dziedziny historii intelektualnej, która opiera się na integracji podejścia literacko-historycznego i intelektualno-historycznego;
- przesunięcie o ok. 75 lat początków sekularyzacji zachodniej myśli i praktyki politycznej, kojarzonej obecnie z wczesnym Oświeceniem;
- ogólna historia Tacytyzmu w XVI-XVIII wieku, która posłuży jako punkt odniesienia i trampolina dla przyszłych badań;
- nowe zrozumienie ścisłych związków między naukami humanistycznymi i przyrodniczymi około 1600 roku;
- ścisłe studium zestawu tekstów pierwotnych z XVI-XVIII w., z których większość była stosunkowo lub nawet całkowicie pomijana przez dotychczasowe badania.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Jestem inicjatorem i obecnym redaktorem naczelnym *Bibliotheca Latinitatis Novae*, wiodącej serii standardowych wydań tekstów neołacińskich z angielskim tłumaczeniem i wstępem. Do tej pory ukazało się jedenaście tomów, obejmujących wybór ważnych tekstów głównie z północnego i późnego humanizmu. Seria jest wydawana przez Leuven University Press, zob.

http://upers.kuleuven.be/nl/serie/bibliotheca_latinitatis_novae and www.bln-series.eu

W serii tej znalazły się trzy tomy mojego autorstwa: Grocjusza *De Antiquitate Reipublicae Batavicae* (2000), Lipsjusza *Politica* (2004) i Grocjusza *Annales* (2023). Wydania *Politica* Lipsiusa i *De Antiquitate Reipublicae Batavicae* Hugo Grocjusza są uznawane za współczesne wydania standardowe¹¹ i pojawiają się na wielu listach lektur uniwersyteckich¹².

Byłem członkiem komisji doktorskich:

L. Janssen (Catholic University of Louvain, 2 dec. 2016);

M. Klerk (EUR, 27 okt. 2016);

J. Nieuwstraten (EUR, 4 mei 2012);

M. de Vries (Radboud University Nijmegen, 2006)

Ponadto, w Instytucie Historii Kultury im. Huizingi w latach 2001-2014 nadzorowałem neołacińskie i wczesnonowożytne aspekty 11 prac doktorskich, w tym:

- S. Wepster, *Between theory and observation: Tobias Mayer's explorations of lunar motions* (2007)
- L. de Wreede, Willebrord Snellius: *a Humanist reshaping the mathematical sciences* (2007)
- E. van Gelder, *Tussen hof en keizerskroon: Carolus Clusius en de ontwikkeling van de botanie* (2011)
- J. Nieuwstraten, *Marcus Zuerius Boxhorn (1612-1653). History and Politics* (2012)
- J. Dopper, *The Mathematics of Frans van Schooten, 1615-1660* (2014)
- L. Kattenberg, *The Power of Necessity: Reason of State in the Spanish Monarchy, ca. 1590-1650* (2018)

¹¹ <http://plato.stanford.edu/entries/grotius/>; - http://en.wikipedia.org/wiki/Hugo_Grotius;

¹² M.in. Cambridge University, Universität Münster, University College London, Hosei University (Japan).

Autoreferat Jan Waszink

Bibliotheca Latinitatis Novae

Volumes in 2023

∠ Published by Van Gorcum, Assen NL (1998-2012):

- John Milton, *Latin Writings***, ed. J. Hale, Van Gorcum, Assen 1998 ISBN 90 232 3374 3
- Hugo Grotius, *Antiquity of the Batavian Republic***, ed. J. Waszink et al., 2000 ISBN 90 232 3587 8
- Rudolph Agricola, *Letters***, edd. A. van der Laan and F. Akkerman, 2002 ISBN 90 232 3808 7
- Justus Lipsius, *Politica. Six books of Politics***, ed. J. Waszink, 2004 ISBN 90 232 4038 3
- John Barclay, *Argenis***, edd. M. Riley and D. Pritchard Huber, 2004 (2 vols.) ISBN 90 232 4034 0
- Archibald Pitcairne, *The Latin Poems***, edd. J. and W. Macqueen, 2009 ISBN 90 232 4599 5
- Rudolph Agricola, *Six Lives and Erasmus' Testimonies***, ed. F. Akkerman, 2012 ISBN 90 232 5072 2

∠ Published by Leuven University Press, Leuven, BE (2013-):

- John Barclay, *Icon Animorum or The Mirror of Minds*** ed. M. Riley, 2013 ISBN 978 90 5867 945 1
- Joannes Burmeister, *Aulularia & other Inversions of Plautus***, ed. M. Fontaine, 2015
ISBN 978 94 6270 008 6
- Justus Lipsius, *Monita et Exempla Politica***, ed. J. Papy, T. van Houdt, M. Janssens, 2022
ISBN 978 94 6270 305 6
- Hugo Grotius, *Annals of the War in the Low Countries***, ed. Jan Waszink, 2023
ISBN 978 94 6270 351 3

<https://lup.be/collections/all/bibliotheca-latinitatis-novae>

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Terminy i miejsca moich zajęć dydaktycznych znajdują się w punkcie 3.

Przez wiele lat prowadziłem zarówno kursy licencjackie, jak i magisterskie dla studentów historii, literatury, prawa i stosunków międzynarodowych. W moich zajęciach z wczesnonowożytnej myśli politycznej moim celem było połączenie i dogłębne studiowanie (części) oryginalnych tekstów ze zrozumieniem ich politycznego, filozoficznego i historycznego tła oraz ich wartości dla zrozumienia teraźniejszości i działania w teraźniejszości.

Ponadto, napisałem w ciągu ostatnich kilku lat 22 krótkie prace na temat spraw bieżących z perspektywy moich badań, dla różnych periodyków (gazet, czasopism i stron internetowych). Te wypowiedzi są zebrane na mojej publicznej stronie internetowej, która koncentruje się na tolerancji i polaryzacji, zob.: www.tolerantieisnootmakkelijk.nl. Tytuły są również podane w dokumencie bibliograficznym w tym wniosku.

Tekst mojego wystąpienia podczas prezentacji w dniu 24 marca 2023 r. książki Grocjusza przedłożonej tu do habilitacji zostanie wkrótce opublikowany w niderlandzkojęzycznym czasopiśmie *Binnenlands Bestuur* ("Administracja krajowa").

W 2022 roku zorganizowałem następujące wydarzenia:

* Trzy sesje panelowe poświęcone Tacytyzmowi na dorocznej konferencji Renaissance Society of America, która odbyła się w Dublinie, w dniach 30 marca - 2 kwietnia 2022 r., z łączną liczbą 10 referatów autorstwa badaczy z Europy i USA. Referaty zostaną opublikowane wspólnie w specjalnym numerze w czasopiśmie *History of European Ideas* w 2023 r.

* Warsztaty "Current Themes and Methods in Intellectual History", w IH PAN, Warszawa 29 września 2022 r., skierowane do młodych badaczy w Warszawie; w programie wystąpili następujący goście: Harald Braun (Univ. of Liverpool); Martin van Gelderen, dyrektor Moritz-Stern Institute, Univ. of Göttingen); Alberto Clerici (Univ. Nicola Cusano, Roma) oraz Maciej Ptaszyński, (Univ. of Warsaw) i ja (IH PAN).

W 2023 r.:

* Prezentacja książkowa dwóch najmłodszych tomów w Bibliotheca Latinitatis Novae, Leiden UL, 24 marca 2023; prelegentami byli Henk Nellen (Royal Dutch Academy of Sciences), Dirk van Miert (dyrektor Instytutu Huygens ING), Toon van Houdt (Leuven Univ.), Harm-Jan van Dam (em. Free University Amsterdam) i ja.

* Na wrzesień 2023 roku planowane są drugie warsztaty dla absolwentów, takie jak w 2022 roku.